

Н.Копистянська. – Львів : ПАІС, 2005. – 2005 с. 6. *Корешков Ю.* Поэт в художественном мире символизма: «Сонет к форме» В.Брюсова / Ю.Корешков. — Литература. – 2004. - № 12. – С.35-45. 7. *Луцій С.* Художні моделі буття в романах В.Підмогильного / С.Луцій. – К. : СтилоС, 2008. – 149 с. 8. *Немченко І.* Новелістика М. Хвильового в контексті української прози початку ХХ століття: автореф. дис. канд. філол. наук за спец. 10.01.01 – укр. література / І.Немченко. – Одеса, 2004. – 20 с. 9. *Підмогильний В.* Оповідання. Повість. Романи / В.Підмогильний, вступ. ст., упор. В.Мельника. – К. : Наукова думка, 1991. – 800 с. 10. *Темнища* и свобода в художественном мире романтизма. - М.: ИМЛИ РАН, 2002. 11. *Терещенко В.* Метафізичні інтенції української повісті 20-х років ХХ століття: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / В.Терещенко, Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. - Харків, 2002- 18 с. 12. *Федоров Ф.П.* Романтический художественный мир: пространство и время, Рига: Зинатне, 1988. - 454 с. 13. *Хвильовий М.* Новели, оповідання «Повість про санаторійну зону». «Вальдшнепи». Роман. Поетичні твори. Памфлети / М.Хвильовий, вступ. ст., упор. В.Агеєвої. – К. : Наук. думка, 1995. – 816 с.

*В'ячеслав Левицький,
аспірант*

МІСЬКИЙ ТЕКСТ ЯК “МІСЬКИЙ СТИЛЬ” (ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА СПРИЙНЯТТЯ)

У статті з'ясовуються можливості співвіднесення міського тексту з “метастилем” урбаністичної лірики. Розглянута специфіка вживання семіотичних і літературознавчих термінів у міждисциплінарних дослідженнях.

Ключові слова: міський текст, форма, стиль, поетика.

В статье объясняются возможности соотнесения городского текста с “метастилем” урбанистической лирики. Рассмотрена специфика употребления семиотических и литературоведческих терминов в междисциплинарных исследованиях.

Ключевые слова: городской текст, форма, стиль, поэтика.

The article illuminates possibilities of correlation between city text and ‘metastyle’ of urbanistic lyrics. The peculiarity of usage of semiotical and critical terms in interdisciplinary researches is examined.

Keywords: city text, form, style, poetics.

У вітчизняній науці простір дедалі активніше осмислюється в структурних аспектах. У результаті цього поповнюються галузеві термінології. Зокрема, категорії, що пов'язувалися з семіотикою, починають послідовно закріплюватися за іншими сферами знань.

У теорії літератури зауважений процес іще нерідко видається екзотичним. За В. Агеєвою, структуралізм і семіотика, які уособлювали здобутки радянської гуманітаристики, так і не усталилися в Україні [1, 30]. Через відповідну неузвичаєність обтяжується введення в обіг ряду означень.

Труднощі “термінологічних суміщень” унаочнюються на наукових обговореннях. Неознайомленість їх учасників із семіотичними ідеями іноді надолужується асоціаціями. Приміром, авторів запропонованої статті на конференціях неодноразово ставили “ознайомче” питання: “Що таке міський

текст? Можливо, мається на увазі певний стиль?” Але вирізнена особливість наукового дискурсу має позитиви. Вона дає змогу чіткіше дефініювати поняття з міждисциплінарної царини за аналогією до понять із конкретної галузі (міський текст ↔ “міський стиль”).

Кілька міркувань зі згаданого приводу склали основу цієї студії. Мета роботи – з’ясувати, чи існує відповідність між явищами урбаністичного семіозису й мистецькими стилями. При цьому пропонується спиратися на розуміння стилю як сукупності формальних зображально-виражальних засобів і механізмів задіяння їх у творі (пор.: [8, 433; 14, 28]). Предметом дослідження є складники міського тексту з огляду на їх функціонування в літературі.

Актуальність теми полягає в тому, що в типології міських текстів уживаються терміни на означення формозмістових феноменів. Ідеться, передусім, про жанри. Тому суттєво встановити, наскільки доречним є подальший аналіз “надтексту” за допомогою категорій, притаманних його елементам – творам.

Вірогідно, ототожнення просторових моделей зі стилями здійснюється у двох вимірах. Ідеться про співвіднесення просторових феноменів із регіональними школами та розуміння стилю як атрибута будь-якого тексту.

Перший із планів – онтологічний – спирається на закономірності літературного процесу. Чимало шкіл, об’єднуючись за стильовими орієнтирами, стійко асоціюється з конкретним містом. Посилання на нього зафіксоване в назвах груп єнських і гейдельберзьких романтиків, краківських авангардистів, московських концептуалістів та ін. Щоправда, аналогічне трактування не сприяє вичерпному аналізу міського тексту. Досвід школи, навіть самотньої, не завжди може узагальнити принципи репрезентації простору. У цьому переконує статус київської “неокласики” у київському тексті. Уже критики 1920-х рр. відзначали оригінальність такого стилю. До речі, їхня аргументація інколи не враховувала суто культурної обумовленості. Наведений коментар є особливо істотним нині. Так, протягом останніх десятиліть широко цитується фраза М. Доленго про те, що “неокласика” – “спеціально київське явище” [4, 4; 6, 49]. Але, як впливає з першоджерела, відповідне спостереження мусило засвідчити не духовні, а соціальні реалії. М. Доленго від початку статті пропагував соціологічний підхід до дослідження. Автентичний вигляд згаданої фрази такий: “Зріс неокласицизм у колах кваліфікованої освіченої інтелігенції і являє собою спеціально київське явище” [4, 4].

У цілому інтелектуалізм, естетизація старовини або чутливість до традиції сповідувалися низкою об’єднань Києва. Із окремими застереженнями перелічені властивості простежуються в доробку учасників груп “Ланка” / МАРС. Менш очевидним, хоча доказовим [7] є те, що гармонійність старосвітського побуту підкреслювали київські футуристи. Наприклад, М. Семенко до збірки “Bloc-notes”, однієї з найприкметніших у “стенографуванні” міських реалій, включив присвяту “Св. Сильвестру”. Ліричний суб’єкт наголошує: “... Я скину почування помірковане <...> // і таємничо-симфонно вклонюсь мовчазному

Св. Сильвестру” [11, 80]. Локальна атрибуція вірша [11, 80] вказує на можливого адресата твору. Серед осіб кількох Сильвестрів, канонізованих у християнстві, привертає увагу постать прп. Сильвестра Печерського. Це середньовічний ігумен Видубицького монастиря. За найавторитетнішою гіпотезою [2, 105–106], він виконав другу редакцію “Повісті врем’яних літ”.

Цікаво, що одночасно з процитованою поезією писався цикл “Гімни Св. Терезі”. Не виключено, що Св. Сильвестр, на відміну від “екзотичності і холоду” іспанської кармелітки [13, 287–288], мусив утілювати більш “рідне” начало. У представленому ракурсі М. Семенко фігурує як письменник, бодай принагідно обізнаний із агіографією, а, отже, і з міфами про Київ релігійний.

Таким чином, онтологічне підґрунтя допустиме для пов’язування міського тексту з “міським стилем”. Але його не достатньо для докладного вивчення урбаністичних моделей. Вирізнений спосіб тлумачення підтверджує незвичність семіотичних термінів у літературознавстві. Причиною, найімовірніше, є несподіваність поняття “київський (= “непетербурзький”) текст”. За найближчі десятиліття змінювалася сама філологічна лектура. Роботи, які складають сьогоднішній канон, здебільшого написані західноєвропейськими дослідниками. Однак їм майже не притаманна інтерпретація локальних текстів.

Невипадково другий – гносеологічний – вимір у співвідношенні тексту і стилю означається проблемами, порушеними в русистиці. Так, упродовж 2000-х рр. тривала переоцінка класичних уявлень про міський текст. Найчастіше ставилося під сумнів існування його поетики. На думку сучасних учених, В. Топоров, засновник урбаністичної семіотики, “галузь поетики... не охоплює, адже розглядає Петербурзький... надтекст, який сполучає... *корпус літературних текстів...*” (курсив – автора твердження) [12, 303]. Висловлювалися й менш радикальні тези. Наприклад, за В. Тюпою, “єдність поетики” в міському тексті витримується. Утім, вона розкрита на рівні “предметно-сислової єдності”, а не мови, сюжету чи композиції, відсутніх у надтексті [15, 253].

Як доцільно припустити, схожі дискусії спричинялися глобальнішим питанням. Ідеться про те, наскільки дієвим для аналізу *художніх* феноменів є змоглядний урбаністичний текст. Щодо поетики таких моделей, її наявність обґрунтована в семіотиці. Так, у репрезентації Петербурга пропонується вбачати двоїстість “поетики цитат” і “поетики реалій” [10, 108]. Натомість, утворенням, яке потребує ретельнішого осмислення, є саме стиль. Його статус у процесі й результаті означення простору не уточнений.

Вирізнення стилю зазвичай стосується творів, які переважають у міському тексті. Розглядаючи естетичну цілісність петербурзького тексту, З. Мінц ототожнює її з “фантастичним реалізмом” [10, 108]. Можливим є співвіднесення урбаністичного тексту зі стилем, провідним за початкового історичного періоду семіозису. У такому розумінні М. Віролайнен виокремлює барокову й “ансамблеву” мови Петербурга [3].

Усталилось і введення синонімів на означення сукупності формальних засобів. Скажімо, ряд авторів (В. Топоров, Е. Шафранська та ін.) укладає

словники міського тексту. Хоча, із позицій формальної школи, розбудований глосарій – це властивість поетичного напрямку, а, отже, стилю [5, 44].

Помітною тенденцією виявляється оминання поняття “стиль” узагалі. В аналізі форми творів, належних до просторового тексту, використовуються інші категорії. Приміром, Л. Ляпіна, здійснює історико-поетологічне вивчення літератури, присвяченої Петербургу. Воно полягає й у компонентному аналізі мови, підкресленні звукових, лексичних доміант тощо. Але об’єкт дослідження характеризується як “світ Петербурга” [9, 4].

Очевидно, міський текст, справді, не виробляє певного “міського стилю”. Згідно з відомим баченням, до семіозису залучаються елементи поезики як “чинники стилю” [14], засновки потенційного, гіпотетичного “метастилу”. Це спричинено сутнісною множинністю тексту. Тлумачення знаків, образів, міфів навряд чи може вивести синтетичні стильові доміанти, подібні до жанрових. Якщо для культурної генології важать універсальні, класифікаційні, риси, то для культурної стилістики – оригінальні, ідіографічно марковані. Тож одноманітність організації засвідчується в окремих творах про місто.

Урбаністичний текст є також трансформаційним явищем. Його компоненти виконують низку функцій, узагальнених у таблиці 1:

Таблиця 1

Способи функціонування міського тексту в літературі

Складники міського тексту	Знак → образ → вторинний (авторський) міф → узуалізований міф		
Доміантні функції складників	Когнітивна	Сугестивна	Культурно-ідентифікаційна

Спроба гносеологічно встановити “метастиль” переростає в потребу вичленувати систему мовних функціональних стилів. Таким чином, для докладного трактування репрезентацій міста замало одного словника. Звичайні глосарії (лексичний і т. д.) охоплюють лише частину просторових знаків. Актуалізуючись у кількох імагологічних версіях, деякі поселення навіть передбачають наявність “перекладних” словників. Ідеться не тільки про роль різноетнічних літератур. Осібні мови виникають у творах для читача без обмеженої вікової ідентифікації та творах для дітей, у “материкових” і діаспорних авторів тощо. Збільшення критеріїв опису веде до необхідності впорядкувати деталізовану поезику тексту. Утім, емпіричного матеріалу буде недостатньо для окреслення стилю. Зафіксувати динамічні процеси, у котрих могли б поєднуватись складники поезики, майже не можливо. Відповідний висновок підтверджує не брак художності в семіотичній моделі, а надзвичайну складність механізмів міського тексту і їхнього осмислення.

Отже, співвіднесення міського тексту з “міським стилем” допускається здебільшого на асоціативному рівні. Мистецький стиль діє як метафора семіотичної моделі в онто- й гносеологічному аспектах. Якщо перший із них ґрунтується на відомостях про літпроцес, другий пов’язаний із особливостями поезики, розкриттям художнього начала тексту. Множинність фактів культури і

структурних одиниць перешкоджають виробленню єдиного стилю. Проте спадкоємність між загальною моделлю простору й окремими творами, підпорядкованими їй, вимагає подальшого вивчення.

1. *Агеєва В.П.* Апологія модерну : обрис ХХ віку / В. Агеєва. – К. : Грані-Т, 2011. – 408 с.
2. *Виролайнен М.Н.* Автор текста истории // Речь и молчание : Сюжеты и мифы русской словесности / М. Виролайнен. – СПб. : Амфора, 2003. – С.84–108.
3. *Виролайнен М.Н.* Петровский парадиз как модель Петербургского текста [Электронный ресурс] / М. Виролайнен. – Режим доступа: <http://www.lit.phil.spb.ru/article.php?id=8.html>.
4. *Доленго М.* Нотатки про сучасну поезію / М. Доленго // Культура і побут. – 1926. – №34. – С.2–5.
5. *Жирмунский В.М.* Поэтика русской поэзии / В. Жирмунский. – СПб. : Азбука-классика, 2001. – 496 с.
6. *Киев : Русская поэзия : ХХ век : [поэтич. антология] / [сост., авт. предисл. Ю.Г. Каплан].* – К. : ЮГ, 2004. – 488 с.
7. *Левицький В.А.* “Kijoviae. Anno Domini” : структура історизму в київському тексті першої половини ХХ ст. / В. Левицький // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур : Пам'яті акад. Л. Булаховського. – 2009. – Вип. 10. – С.343–349.
8. *Літературознавча енциклопедія : У 2 т. / [авт.-укл. Ю.І. Ковалів].* – Т.2. – К. : Академія, 2007. – 624 с.
9. *Ляпина Л.Е.* Мир Петербурга в русской поэзии : очерки исторической поэтики / Л. Ляпина. – СПб. : Нестор-История, 2010. – 138 с.
10. *Минц З.Г., М.В. Безродный, А.А. Данилевский.* “Петербургский текст” и русский символизм // Блок и русский символизм / З. Минц. – СПб. : Искусство-СПб, 2004. – С.103–115.
11. *Семенко М.В.* Вибрані твори / [упоряд., передм. А. Білої] / М. Семенко. – К. : Смолоскип, 2010. – 688 с.
12. *Степанова А.А.* Аспекты изучения городского текста в современном литературоведении / А. Степанова // Філологічні семінари. – 2007. – Вип. 10. – С.301–308.
13. *Сулима М.М.* Михайль Семенко і Тереза де Хесус // Книжниця у семи розділах / Сулима М. – К. : Фенікс, 2006. – С.287–288.
14. *Ткаченко А.О.* Елементи поетики – чинники стилю / А. Ткаченко // Філологічні семінари. – 2003. – Вип. 6. – С.22–29.
15. *Тюпа В.И.* Анализ художественного текста / В. Тюпа. – М. : Издател. центр “Академия”, 2008. – 336 с.

*Марина Єщенко,
здобувач*

АБСУРД: ОЗНАКА СТИЛЮ ЧИ ХУДОЖНІЙ ПРИЙОМ СУЧАСНОГО НОВЕЛІСТА

У статті автор розкриває поняття абсурду як ознаку стилю і як художній прийом. На прикладі творів Олега Шинкаренка показано особливості втілення абсурду в новелі.

Ключові слова: абсурд, новела, художній прийом, стиль, Олег Шинкаренко.

В статье автор раскрывает понятие абсурда как признак стиля и как художественный прием. На примере произведений Олега Шинкаренко показаны особенности воплощения абсурда в новелле.

Ключевые слова: абсурд, новелла, художественный прием, стиль, Олег Шинкаренко.

In the article an author discovers a conception of absurdity as a sign of the style and as artistic method. As an example, in short stories of Oleg Shynkarenko, he showed peculiarities of embodiment absurdity in the short story.

Keywords: Absurdity, short story, artistic method, style, Oleg Shynkarenko.